

УДК 378.371

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-2-33>**Ольга ГАЛЮКА,***orcid.org/0000-0001-6257-6118**аспірант кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) olha.halyuka@lnu.edu.ua***Марія ДЗІКОВСЬКА,***orcid.org/0000-0001-5481-9802**аспірант кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) mariya.dzikovska@lnu.edu.ua*

СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА В УМОВАХ НАСТУПНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлено проблему формування соціальної мобільності педагога в умовах наступності професійної підготовки. Визначено сутність та зміст понять «неперервна освіта», «наступність», «соціальна мобільність». З'ясовано, що кожен рівень освіти слугує для трансформації здобутих знань, умінь та навичок у професійні компетентності, які відповідають конкретному наявному професійному стандарту відповідно до спеціальності та класифікатора професій.

З'ясовано, що значення принципів наступності та безперервності освіти для ефективності результатів професійної підготовки фахівців, зокрема педагогічного профілю, в системі «коледж – університет».

На основі законодавства України та науково-педагогічних досліджень авторами систематизовано та представлено структурну модель наступності здобуття освіти. Визначено можливості ступеневої професійної підготовки фахівців у навчальному комплексі «коледж-університет».

Встановлено зв'язок наступності ланок освіти та соціальною мобільністю педагога, що полягає в адаптивності, гнучкості та швидкісному пристосуванні до нових реалій, створенні нового інноваційного середовища функціонування і розвитку особистості. Професійне становлення соціально мобільного педагога сприяє формуванню фахівця нового типу, здатного якомога комфортніше здійснювати поетапність освітніх рівнів.

Розглянуто педагогічні умови становлення соціальної мобільності педагога як складової частини системи неперервної освіти: вони відображають різні можливості, що впливають на особистісні та професійні аспекти та сприяють успішному функціонуванню перехідності від однієї до іншої ланки освіти. Виокремлено педагогічні умови становлення соціальної мобільності педагогів в умовах неперервної освіти: створення інноваційного освітнього середовища, формування творчої діяльності студентів.

Обґрунтовано й узагальнено основні підходи розвитку соціальної мобільності в контексті підготовки майбутніх фахівців освіти.

***Ключові слова:** мобільність, наступність, неперервна освіта, педагог, професійна підготовка, соціальна мобільність, рівні освіти.*

Olha HALIUKA,*orcid.org/0000-0001-6257-6118**Postgraduate Student at the Department of Primary and Preschool Education
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) olha.halyuka@lnu.edu.ua***Mariia DZIKOVSKA,***orcid.org/0000-0001-5481-9802**Postgraduate Student at the Department of Primary and Preschool Education
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) mariya.dzikovska@lnu.edu.ua*

SOCIAL MOBILITY OF THE TEACHER IN THE CONDITIONS OF FOLLOW-UP PROFESSIONAL TRAINING: THEORETICAL-PRACTICAL

The article highlights the problem of formation of the teacher's social mobility in the conditions of continuity of professional training. The essence and content of the concepts "continuing education", "continuity", "social mobility" are determined. It was found that each level of education serves to transform the acquired

knowledge, skills and abilities into professional competencies that meet the specific existing professional standard in accordance with the specialty and classifier of professions.

The importance of the principles of continuity and continuity of education for the effectiveness of the results of professional training, including pedagogical profile, in the system "college – university" are found.

Based on the legislation of Ukraine and scientific and pedagogical research, the authors systematized and presented a structural model of continuity of education. Possibilities of degree professional training of specialists in the educational complex "college-university" are determined.

The connection between the continuity of education and the social mobility of the teacher, which is adaptability, flexibility and rapid adaptation to new realities, the creation of a new innovative environment for the functioning and development of personality, are made. The professional development of a socially mobile teacher contributes to the formation of a new type of specialist who is able to carry out the phasing of educational levels as comfortably as possible.

The pedagogical conditions for the formation of social mobility of teachers as part of the system of continuing education are considered: they reflect the various opportunities that affect personal and professional aspects and contribute to the successful functioning of the transition from one to another level of education. The pedagogical conditions of formation of social mobility of teachers in the conditions of continuous education are allocated: creation of the innovative educational environment, formation of creative activity of students.

The main approaches to the development of social mobility in the context of training future educators are substantiated and generalized.

Key words: *mobility, continuity, continuing education, teacher, professional training, social mobility, levels of education.*

Постановка проблеми. Виклики сьогодення, які стоять перед нами, вимагають формування конкурентоспроможних та висококваліфікованих фахівців, зокрема освітньої галузі знань. У світлі реформ та тенденцій євроінтеграційних процесів особливого значення набуває наступність професійної підготовки як комплексного педагогічного явища. Організація освітнього процесу в умовах наступності полягає в плавному та адаптивному переході від однієї до іншої дисципліни навчального плану, передбачає логічний зв'язок між ланками освіти та освітніми рівнями, забезпечує єдність консервативного та якісно нового підходу в контексті професійної підготовки фахівців.

Соціальна мобільність – як здатність швидко вирішувати завдання, проблеми та труднощі без психологічного дискомфорту, адаптуватись до змін та умов суспільних потреб, безперешкодно здійснювати освітній процес з наявними ресурсами, а також перетворювати будь-які виклики середовища (локальні, глобальні) на можливості – необхідна і обов'язкова риса педагога в умовах наступності професійної підготовки.

Аналіз досліджень. Проблематиці неперервної професійно-педагогічної освіти присвячені праці І. Зязюна, Н. Ничкало, Н. Мачинської, С. Сисоевої. Теоретико-прикладні аспекти наступності змісту практичної складової частини та наступності у вивченні фахових дисциплін у професійній підготовці фахівців різного профілю, педагогічні умови забезпечення різнорівневої професійної підготовки майбутніх фахівців

висвітлені в працях А. Багорки, Ю. Безрученкова, О. Вашуленко, О. Гулай, П. Єфіменко, О. Кислюк, В. Коваль, О. Комелькової, О. Кучерук, А. Литвин, М. Теловатої та ін. Проблема формування соціальної мобільності також не є новою в контексті проведення досліджень, зокрема, науковці І. Василенко, Л. Горюнова, Н. Коваліско, В. Міщенко, Р. Пріма, Л. Сушенцева у своїх працях акцентують на педагогічних умовах формування соціальної мобільності як інтегративної якості педагога. Проте досі не було предметом цілісного наукового дослідження вивчення особливостей соціальної мобільності педагога в умовах наступності професійної підготовки.

Мета статті – теоретично проаналізувати особливості формування соціальної мобільності педагога в умовах наступності професійної підготовки, узагальнити основні підходи розвитку соціальної мобільності в контексті підготовки майбутніх фахівців освіти.

Виклад основного матеріалу. Нині в Україні професійна підготовка фахівців, зокрема педагогічного напрямку, може здійснюватись за кількома освітніми рівнями – молодший бакалавр, бакалавр та магістр. Усі рівні підготовки можна здобути в багаторівневій освітній установі – університетському комплексі, який включає систему «коледж-університет».

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про освіту» рівнями освіти є:

- дошкільна освіта;
- початкова освіта;

- базова середня освіта;
- профільна середня освіта;
- перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти;
- другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти;
- третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти;
- фахова передвища освіта;
- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень вищої освіти;
- другий (магістерський) рівень вищої освіти;
- третій (освітньо-науковий / освітньо-творчий) рівень вищої освіти;
- науковий рівень вищої освіти (ЗУ «Про освіту», 2017: 11–20).

Проблема наступності підготовки на кожному рівні освіти є актуальною і нині. Кожен рівень базується на здобутті знань, умінь, навичок, які слугують основою для формування професійних компетентностей і відповідають конкретному наявному професійному стандарту відповідно до спеціальностей та класифікатора професій.

Український педагогічний енциклопедичний словник тлумачить поняття «наступність» як «послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу <...> може здійснюватися при переході від одного уроку до наступного, <...> року навчання до наступного» (Гончаренко, 2011: 309).

О. Вашуленко зазначає що, теоретичний аналіз проблеми наступності дає підстави стверджувати, що вона займає важливе місце в організації освітнього процесу і є умовою неперервного розвитку особистості на різних вікових етапах (Вашуленко, 2005).

Ми погоджуємось з А. Багорка, що принципи наступності та безперервності освіти мають велике значення для ефективного результату професійної підготовки фахівців, зокрема педагогічного профілю, в системі «коледж – університет» (Багорка, 2017: 205).

Ми розуміємо, що здобуття знань умінь та навичок, а також формування тих компетентностей, які вимагають на кожному рівні чи етапі професійної підготовки, потребує і реформування освіти, і пошуку оптимальних та якісних моделей наступності професійної підготовки відповідно до вікових категорій. На рис. 1 представлена структурна модель наступності здобуття освіти, яка систематизована на основі

законодавства України та наукових досліджень у галузі освіти.

До прикладу, якщо розглядати дошкільний рівень освіти, то на цьому етапі має бути забезпечено відповідний цілісний розвиток дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, розвитку, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок. Якщо брати до уваги рівень вищої освіти, наприклад, підготовку вчителя початкової школи (спеціальність 013 «Початкова освіта») у Відокремленому структурному підрозділі Педагогічному фаховому коледжі Львівського національного університету імені Івана Франка, то варто зазначити збереження наступності в зазначеному контексті. Студенти після завершення навчання в коледжі мають змогу розширювати отримані професійні компетенції, продовжуючи навчання на третьому курсі факультету педагогічної освіти. На нашу думку, це передбачає:

- формування висококваліфікованого та конкурентоспроможного фахівця з фундаментальними теоретичними знаннями та практичними навичками роботи;
 - професійне становлення соціально мобільного педагога, здатного швидко, гнучко та адаптивно здійснювати відповідні перетворення, які диктує суспільство;
 - підготовку вчителя, здатного реагувати і корегувати власну діяльність, виходячи з конкретної навчальної ситуації (Професійний стандарт на професію вчитель початкової школи, 2020: 9).
- Ступенева професійна підготовка фахівців у навчальному комплексі «коледж-університет», на нашу думку, дає змогу:
- самостійно планувати свій кар'єрний та професійний розвиток;
 - здобувати освіту в контексті наступності за різними рівнями освіти;
 - поглибити навчання в галузі освіти за принципом ступеневості навчання.

Зазначимо, що кожен етап в ідеалі має відбуватися послідовно, але водночас деякі рівні можуть бути пропущені. Маємо на увазі те, що учасник освітнього процесу може здобути початкову освіту, не маючи дошкільної, або ж вищу освіту, не здобувавши при цьому професійно-технічної, проте є обов'язкові рівні.

На думку О. Гулай, «неперервна професійна освіта – це систематична, цілеспрямована діяльність із набуття і удосконалення знань, умінь та навичок як у будь-яких видах загальних і спеціальних навчальних закладів, так і шляхом самоосвіти» (Гулай, 2010: 7).

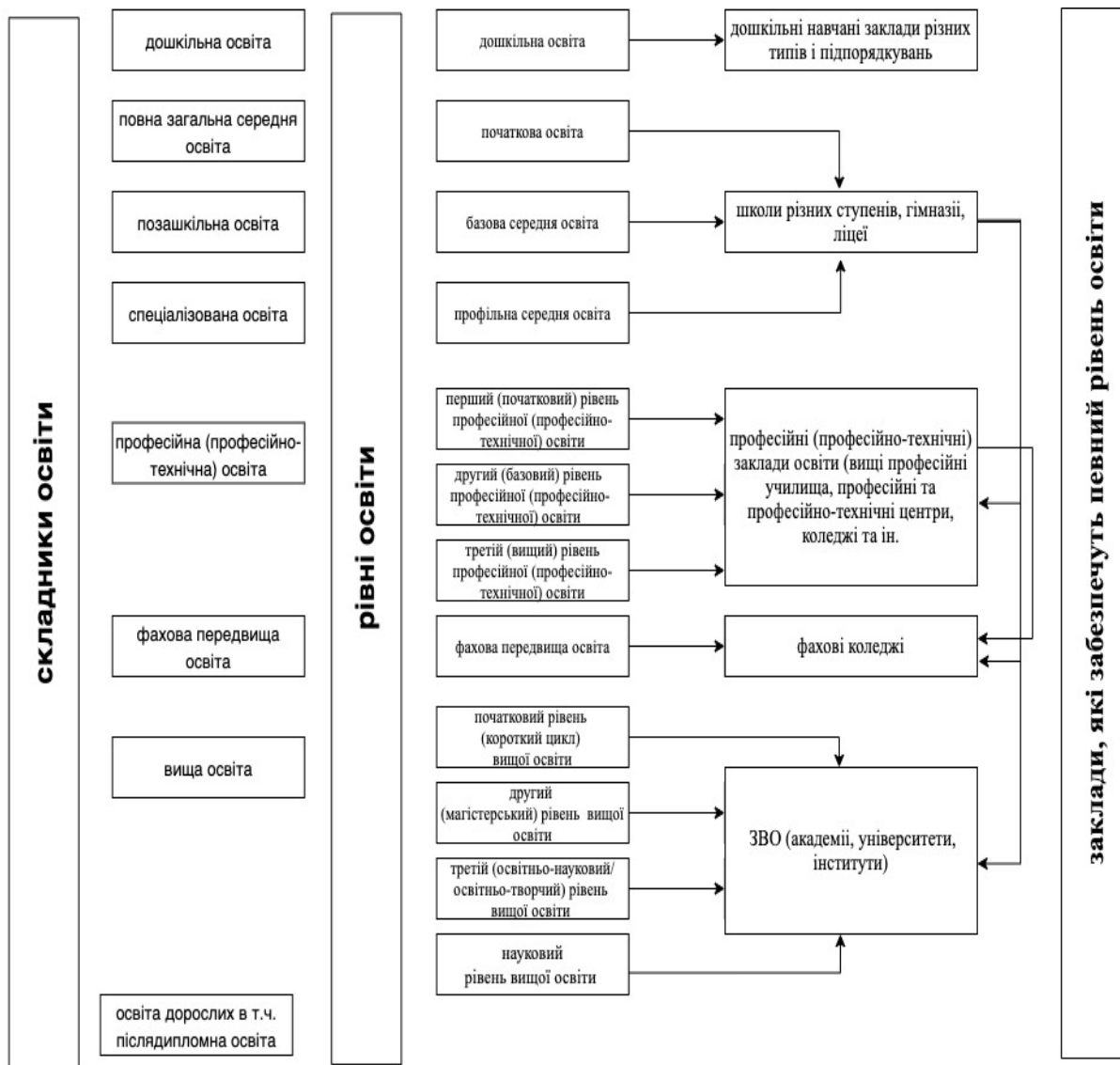

Рис. 1. Структурна модель наступності здобуття освіти.

Беручи за основу дослідження Г. Гревцевої, Б. Ігошева, В. Ружицького, сформуємо власне бачення педагогічних умов розвитку соціальної мобільності педагога в контексті наступності.

Погоджуємось із В. Ружицьким, що важливою педагогічною умовою становлення соціальної мобільності майбутніх педагогів є створення інноваційного освітнього середовища, яке може бути досягнуто за допомогою системної організації професійної підготовки. Власне, в основі цього, на нашу думку, і лежить наступність, що дає змогу інтегрувати відповідно до єдиних освітніх цілей і принципів усі напрями діяльності педагогічної організації (освітні, виховні, науково-дослідні організаційно-управлінські, просвітницькі, соціокультурні та ін.). На основі розробки, впровадження та перманентного оновлення відповідно до всебічних

освітніх цілей комплексу взаємопов'язаних програм і проєктів формується інноваційне освітнє середовище як одна з педагогічних умов становлення соціальної мобільності педагога (Ружицький, 2019: 6).

Згідно з В. Ружицьким, таке середовище «включає введення в навчальний зміст професійних контекстів з урахуванням профілю підготовки і сфер діяльності, де може бути затребуваний гуманітарний потенціал освіти»; а також використання педагогічних технологій, адекватних цілям і етапам становлення соціальної мобільності майбутніх педагогів (Ружицький, 2019: 6).

Таким чином, концептуально значущим із точки зору цілеспрямованого становлення соціальної мобільності педагога в системі наступності освіти, що охоплює всі рівні, є створення єдиного інноваційного освітнього середовища.

Ще однією педагогічною умовою ефективного становлення професійної мобільності майбутніх педагогів, на думку В. Ружицького, є забезпечення творчої діяльності студентів (Ружицький, 2019: 6).

Погоджуємось з автором, адже діяльність, що породжує щось якісно нове, відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю – одна з ключових характеристик феномена соціальної мобільності педагога. Вважаємо, що результатом успішного переходу між ланками освіти чи будь-якими іншими педагогічно значущими щаблями розвитку успішного фахівця є реалізація творчого потенціалу на високому науково-методичному та професійному рівнях. Такий інноваційний продукт своєю чергою забезпечується завдяки сформованій в особистості здатності до соціальної мобільності.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що соціальна мобільність є важливою якістю майбутнього фахівця в умовах наступності професійної підготовки. Під час навчання в закладі вищої освіти необхідно створити умови для формування цієї здатності, оскільки вона забезпечує майбутнім педагогам готовність сприйняття змін, що виникають у зв'язку з глобальними освітніми реформаціями та трендами, від яких залежать усі сфери нашого життя.

Доцільно організований освітній процес у закладі вищої освіти з урахуванням принципів наступності та неперервності сприяє формуванню професійних компетентностей та особистісних рис, зокрема соціальної мобільності. Інноваційне середовище та творчий потенціал – важливі педагогічні умови становлення соціальної мобільності в умовах наступності професійної підготовки фахівця освітньої сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багорка А. Наступність у вивченні фахових дисциплін у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в системі «коледж-університет». *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2017. Вип. 5 (1). С. 202–212.
2. Васьуленко О. Питання наступності в педагогічній теорії. *Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук України*. 2005. № 4. С. 49–59. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/717315/1/Питання%20наступності%20в%20педагогічній%20теорії.pdf> (дата звернення: 26.12.2020).
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Друге видання, доповнене і виправлене. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
4. Гревцева Г. Я., Балакаева М. Б. Развитие профессиональной мобильности будущих инженеров в социально культурной среде ВУЗа. *Современные проблемы науки и образования*. 2016. № 5. С. 4–6.
5. Гулай О. Неперервна освіта – умова формування висококваліфікованого фахівця. *Вісник Львівського національного університету. Серія педагогічна*. 2010. Вип. 26. С. 3–10.
6. Игошев Б. М. Организационно-педагогическая система подготовки профессионально мобильных специалистов в педагогическом университете : монография. Екатеринбург, 2014. 201 с.
7. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.
8. Професійний стандарт на професію «Вчитель початкової школи». URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/standart_uchytelya_pochatkovoyi_shkoly.pdf (дата звернення: 10.01.2021).
9. Ружицький В. А. Становлення професійної мобільності майбутніх педагогів в умовах педагогічного коледжу. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2019. № 3. С. 4–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2019_3_3 (дата звернення: 10.01.2021).

REFERENCES

1. Bahorka A. Nastupnist u vvychnni fakhovykh dystsyplin u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh fakhivtsiv fizychnoi kultury i sportu v systemi «koledzh-universityet» [Continuity in the study of professional disciplines in the training of future specialists in physical culture and sports in the system “college-university”.]. *Profesionalizm pedahoha: teoretichni y metodychni aspekty*. 2017. Issue 5 (1). pp. 202–212. [in Ukrainian].
2. Grevtseva G. Ya., Balikaeva M. B. Razvytye professionalnoi mobilnosti budushchikh inzhenerov v socialno kulturnoi srede VUZa [Development of professional mobility of future engineers in the social and cultural environment of the university]. *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya*. 2016. Nr 5. Pp. 4–6 [in Russian].
3. Honcharenko S. U. Ukrainyskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk. Druhe vydannia, dopovnene i vypravlene. [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary. Other editions, supplemented and corrected]. Rivne: Volynski oberehy, 2011. 552 p. [in Ukrainian].
4. Hulai O. Neperervna osvita – umova formuvannia vysokokvalifikovanoho fakhivtsia [Continuing education – minds of formation of highly qualified specialists]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnogo universytetu. Seria pedahohichna*. 2010. Issue 26. Pp. 3–10. [in Ukrainian].
5. Igoshev B. M. Organizacionno-pedagogicheskaya sistema podgotovki professionalno mobilnykh specialistov v pedagogicheskom universitete: monografiya [Organizational and pedagogical system of training professionally mobile specialists at the pedagogical university: monograph]. Ekaterinburg, 2014. 201 p. [in Russian].

6. Profesiynyi standart na profesiuu «Vchytel pochatkovoï shkoly» [Professional standard for the profession of “Primary School Teacher”]. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/standart_uchytelya_pochatkovoyi_shkoly.pdf (date of application: 10.01.2021). [in Ukrainian].

7. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017. [About education: Law of Ukraine type 05.09.2017]. Nr 2145-VIII. Holos Ukrainy. 2017. 27 of Sept. (№ 178-179). Pp. 10–22. [in Ukrainian].

8. Ruzhytskyi V. A. Stanovlennia profesiinoï mobilnosti maibutnikh pedahohiv v umovakh pedahohichnoho koledzhu [Formation of professional mobility of future teachers in the conditions of pedagogical college]. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2019. Nr 3. Pp. 4–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/textped_2019_3_3 (date of application: 10.01.2021) [in Ukrainian].

9. Vashulenko O. Pytannia nastupnosti v pedahohichnii teorii [The question of onset in pedagogical theory]. *Pedahohika i psykhohihiia. Visnyk Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*. 2005. Nr 4. Pp. 49–59. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/717315/1/Pytannia%20nastupnosti%20v%20pedahohichnii%20teorii.pdf> (date of application: 26.12.2020). [in Ukrainian].